

Skogsivaks *Scirpus sylvaticus* funnet i Røros-traktene

Jan Erik Eriksen

En liten bestand med skogsivaks *Scirpus sylvaticus* ble i fjor sommer funnet ved Kroken, Glåmos (PQED50 233,520, om lag 630 m o.h.) i Røros kommune. Funnet utfyller ei lita luke mellom de tidligere kjente forekomstene i (1) Østerdalen: Stor-Elvdal, Hammaren, rett sør for Kopang sentrum, herb. O, kart hos Often m.fl. (i trykk), om lag 120 km sørover og (2) Gauldalen: Midtre Gauldal, Singsås, Bogøya, herb. TRH og kart hos Fremstad (1981), om lag 50 km nordvestover. Nærmeste forekomst på svensk side er Linsellborren, Linsell i Härjedalen, om lag 150 km austover, Danielsson (1994). Funnet utgjør ny høgdegrense for arten i Norge (Lid & Lid 1994). Den norske utbredelsen av skogsivaks er kartlagt av Fægri & Danielsen (1996).

Skogsivaks ble sett over et område på om lag 5 x 3 m, mest i fukteng, men også delvis innpå dyrka (eller tidligere dyrka) eng, og delvis i kjerrkant med lapp- og svartvier *Salix lapponum* og *S. myrsinifolia* coll. Skogsivaks sto i lag med arter som engreverumpe *Alopecurus pratensis* ssp. *pratensis*, engsoleie *Ranunculus acris* coll., slåttestarr *Carex nigra* ssp. *nigra*, gråstarr *C. canescens*, gulskolm *Lathyrus pratensis*, glattmarikåpe *Alchemilla glabra*, løvetann *Taraxacum* sp., høymole *Rumex longifolius*, sølvbunke *Deschampsia cespitosa* ssp. *cespitosa*, raudsvingel *Festuca rubra* coll., engrapp *Poa pratensis* ssp. *pratensis*, harerug *Bistorta vivipara*, vendelrot *Valeriana sambucifolia* ssp. *sambucifolia* og skogstorke-nebb *Geranium sylvaticum*.

Store deler av Røros-traktene er tidligere godt undersøkt botanisk (Elven 1979). Det er usikkert om arten er nyinvandert til området eller om den er oversett. Men spesielt overraskende er det kanskje ikke at svakt varmekjære arter dukker opp akkurat her i kommunen. Både mannasøtgras *Glyceria fluitans*, grønnstarr *Carex demissa*, engminneblomst *Myosotis scorpioides* og åkermynte *Mentha arvensis* er tidligere kjent fra Kroken-området (Elven 1979 og herb. O)

Funnet er belagt ved Botanisk museum, Oslo.

Litteratur

- Danielsson, B. 1994. Härjedalens kärlväxtflora. Lund, 368 s.
- Elven, R. 1979. Botaniske verneverdier i Røros, Sør-Trøndelag. K. norske Vidensk. Selskap. Mus. Rapp. Bot. Ser. 1979: 6. 158 s.
- Fremstad, E. 1981. Flommarksvegetasjon ved Orkla, Sør-Trøndelag. Gunneria 38, 89 s.
- Fægri, K. & Danielsen, A. 1996. Maps of distribution of Norwegian vascular plants. Vol. III, the southeastern element. Univ. i Bergen. 169 s.
- Lid, J. & Lid, D. T. 1994. Norsk flora. 6. utg. ved Reidar Elven. Det Norske Samlaget. 1014 s. + I-LXXII
- Often, A., Haugan, R., Røren, V. & Pedersen, O. I trykk. Karplantefloraen i Hedmark: sjekklister, plantegeografiske elementer, foreløpige utbredelseskart for 488 taxa. Fylkesmannen i Hedmark, miljøvernvedlingen, rapport.

Tre lerkesporeer sammen på Ekeberg, Oslo

Tore Berg

Ekeberg i Oslo er (foreløpig) det ene av kun to steder i Norge hvor alle våre vårblomstrede lerkesporearter opptre sammen (det andre er ved Larvik), og hvor alle tre kan demonstreres: vanlig lerkespore *Corydalis intermedia*, fingerlerkespore *C. pumila* og havelerkespore *C. solida* (se eksursjonsreferat s. 74).

Alle fingerlerkesporene på Ekeberg er litt spesielle da de er av en type med påfallende brede bladfliker. Slike typer kan finnes også i artens hovedutbredelsesområde lengre S ved Oslofjorden, og da for det meste sammen med planter med «normal» bladbredde og med overgangsformer mot disse, slik at man får en kontinuerlig variasjon.

Fingerlerkespore er tidligere kjent inn til Drøbak, foruten et gammelt funn på Grefsenkollen hvor den aldri er gjenfunnet (forøvrig første funn av arten i Norge). Men det er litt rart at hele Ekebergpopulasjonen er uniform i bred bladbredde, og også uklart om arten her er indigen eller på en eller annen måte innkommet. I motsetning til havelerkespore pleier ikke fingerlerkespore å dyrkes.

Den sansynlige løsningen viser seg å ligge i en kollekt på Bot. museum, som lå under Østfold fylke, med følgende tekst: «G. Karlsborg. Oslo (Innflyttet fra Onsø for mange år siden). 16/5-1927 A.

Landmark», og en tidligere kollekt fra 14/5-1917 med omtrent samme tekst og finner. Begge var bredbladete, og i Onsøy i Østfold finnes slike bredbladete typer enkelte steder. Karlsborg er en gammel løkke på Ekeberg, og like ved Sjømannskolen. Landmark var notorisk berømt både for å ha et svært herbarium og en have med en rekke «spesialiteter», og en lang periode bodde han her. Han hadde forøvrig flyttet inn havelerkespore i haven sin også («Innflyttet for mange år siden fra Bygdø. 16/5-1927»), så begge lerkesporene har nok spredt seg ut i terrenget fra Landmarks gamle have. Og siden han tilfeldigvis hadde fått med seg noen bredbladete typer fingerlerkespore fra Onsøy, forklarer dette hvorfor hele populasjonen er uniform i så henseende.

I blandingspopulasjonene av de to artene i området finnes også en del typer som virker mer eller mindre intermedieære, og som kanskje er av hybridogen opprinnelse. Foreløpig er det her ikke funnet hybrider mellom disse to og vanlig lerkespore, men hybriden mellom denne og havelerkespore er de siste år funnet tre andre steder i Oslo.

Hagelerkesporene på Ekeberg. Foto: Jan Wesenberg

Med matfat på akselbladene – en liten kommentar

Klaus Høiland

Finn Wischmanns morsomme observasjon i *Blyttia* 1/98 ledsaget av illustrerende bilder, drister meg til en liten spekulasjon. I tropene og subtropene kjenner vi til ei rekke planter som lokker maur til seg. Maurene tiltrekkes på forskjellig vis: Noen ganger ved nektar, noen ganger ved at plantene faktisk har innredet bolig for dem, noen ganger ved begge deler. I Afrikas tornebusksavanner fins de såkalte plystre-akasier som på greinene har hule «galler» med små hull. I disse gallene finner maurene seg til rette, og det uheldige dyr som skulle finne på å jafse i seg noe av plystre-akasiens, blir raskt oversvømt av illsinte maur med stikkebrodd og det hele. Navnet plystre-akasier har buskene fått fordi vinden frambringer en karakteristisk plystretone når den treffer hullene i gallene (akkurat som prinsippet hos ei fløyte). Plystre-akasiene er forresten sterkt tordnet, så her har vi et dobbelt forsvar. Et annet eksempel er *Myrmecodia*, som lever vakkert opp til navnet til sin familie, maurfamilien (som riktignok betyr noe annet). Dette er en forvedet plante som fins i tropene i Sørøst-Asia og Australia. Den er knollaktig fortjukket nedtil og inni knollen er det labyrintiske hulrom som tjener til opphold for maur. Også her er hensikten den samme som hos plystre-akasiens, å la maurene sørge for forsvaret mot losji fra plantens side.

Hva med vår hjemlige gjerdevikke? Det er fristende å trekke paralleller mot nevnte eksempler og det er lov å spekulere hvorvidt maurene også her kan gjøre nytte for seg. Riktignok viser bildet arten svart jordmaur *Lasius niger*, noe som også stemmer med egne observasjoner. Dette er den «snilleste» mauren i faunaen vår (eitermaur hadde vært bedre), men mange dyr skyr maur åkke som og ser ikke først etter giftbrodd eller skarpe kjever. Så vi skal ikke se bort fra at gjerdevikken kan ha god nytte av sine ekstraflorale nektarier.

– Hva med andre norske planter med samme type nektarier, f.eks. hyll og krossved?

De små detaljer 3: Fire små nebb og to karser Finn Wischmann

Små storkenebb kan være litt vanskelige å holde styr på! Her kommer fire som ofte blir forvekslet: Små-, lodne-, åker- og steinstorkenebb – *Geranium pusillum*, *molle*, *dissectum* og *columbinum*.

Får man dem fullt utviklet, skulle man ha tilstrekkelig mange karakterer å operere med, men selv da er det ikke alltid lett. Har vi bare sterile bladrosetter, blir det problemer. Går vi til floraen og spør etter bladformen, får vi vite at de to første har «omlag runde blad», mens de hos åkerstorkenebb er «nyreforma», og hos steinstorkenebb har «noko kantete omriss». Hjelpen kan vi – med en god lupe, eller helst en binokularlupe – finne på undersiden av bladene. De har alle hår, alle forskjellige:

Småstorkenebb, fig. 1, har korte, krusete hår.

Lodnestorkenebb, fig. 2, har myke, både korte og lange, mer eller mindre rette, jevntykke hår.

Åkerstorkenebb, fig. 3, har hår som er tykkere ved basis og smalner jevnt av mot spissen.

Steinstorkenebb, fig. 4, har hår som er rette, stive og relativt tykke, og med en karakteristisk «frost»-overflate (dvs. småskjellete/smårynketete).

Skogkarse og rosettkarse – *Cardamine flexuosa* og *hirsuta* – kan også volde problemer. Også her kan vi finne hjelpen på bladundersiden.

Hos **rosettkarse**, fig. 5, er hårene ganske tynne, mens de hos **skogkarsen**, fig. 6, er 2-3 ganger tykkere nedentil og smalner jevnt mot spissen.

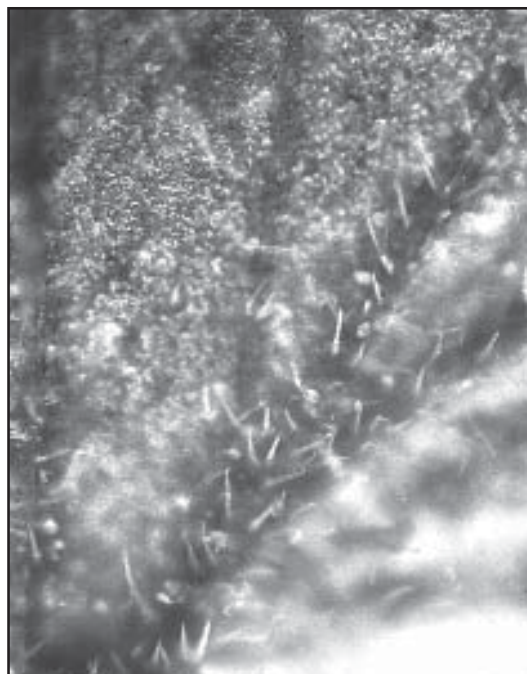

Fig. 1. Småstorkenebb *Geranium pusillum*

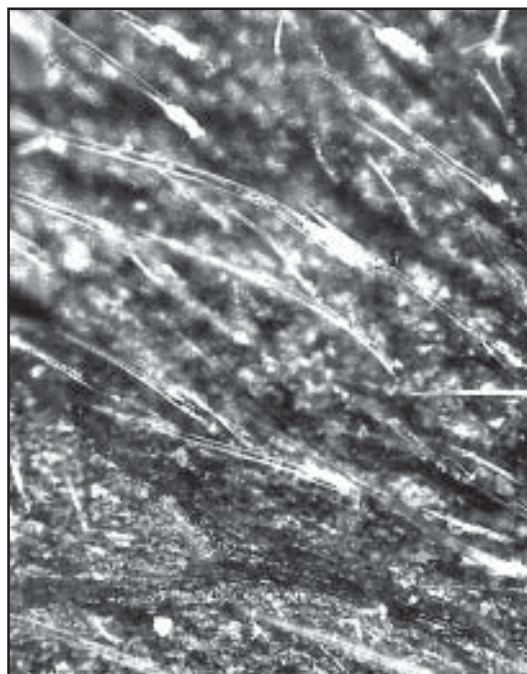

Fig. 2. Lodnestorkenebb *Geranium molle*

Fig. 3. Åkerstorkenebb *Geranium dissectum*

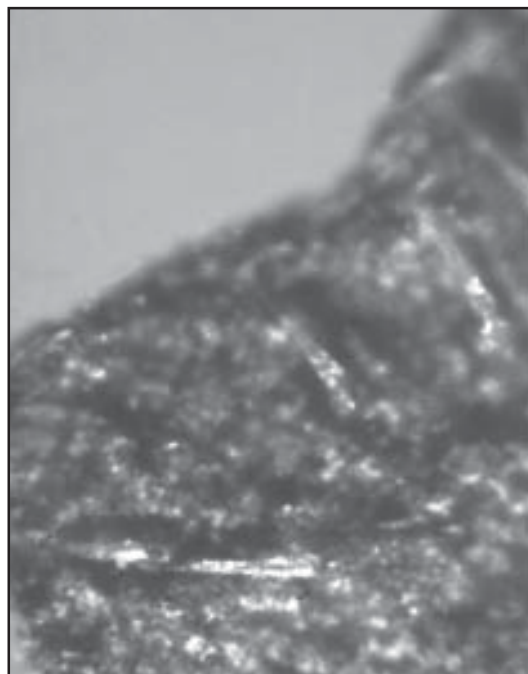

Fig. 5. Rosettkarse *Cardamine hirsuta*

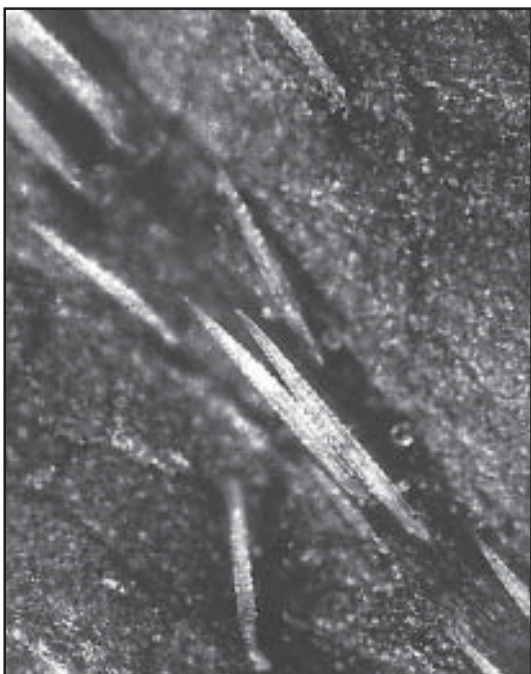

Fig. 4. Steinstorkenebb *Geranium columbinum*

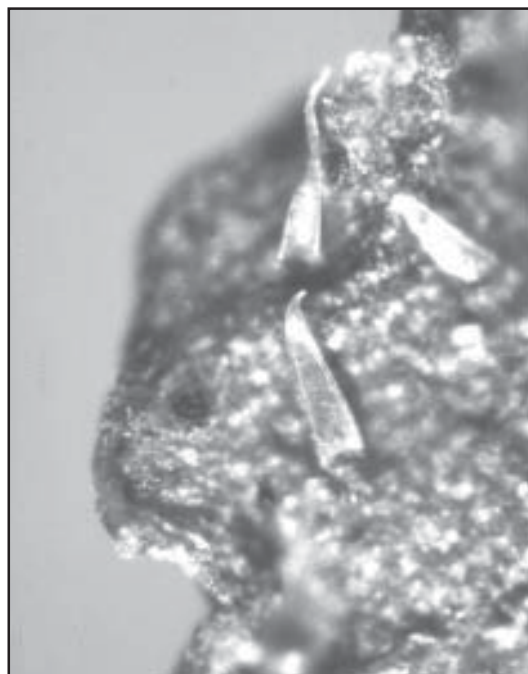

Fig. 6. Skogkarse *Cardamine flexuosa*